

AZ ÖREGSÉGI ÉS ROKKANTSÁGI, VALAMINT A BÁNYANYUGBÉRBIZTO- SÍTÁSNAK RENDEZÉSE A VISSZACSATOLT KELETI ÉS ERDÉLYI TERÜLETEKEN

Magyarországnak az 1938-41 években négy ízben bekövetkezett területgyarapodása – bármily örvendetes volt nemzeti szempontból – a magyar kormányt igen súlyos feladatok elé állította. Minden államhatárváltozás ugyanis elkerülhetetlen zökkenésekkel jár, nemcsak az általános közigazgatás, hanem a szociális berendezések terén is. A nemzeti politikának szociális téren igen fontos feladata gondoskodni arról, hogy a hazába visszatért állampolgárok, nemzetiségükre való tekintet nélkül, egyéni érdekeik és igényeik szempontjából se érezzék hátrányosnak a visszatérést.

A társadalombiztosítás terén különösen a járadék-
biztosításban (az öregség, rokkantság, özvegyiség és

árvaság esetére szóló biztosításban, a bányanyugbér- és a baleseti biztosításban) jelentkeztek rendkívül fontos, sürgős megoldásra váró kérdések. Ezekben a biztosítási ágakban ugyanis a visszacsatolt területeken lakók nagy tömege idegen uralom alatt, idegen jogszabályok szerint szerzett jogokat. A szerzett jogok terjedelme és érvényesíthetősége minden visszacsatolt országgrészen más és más volt aszerint, hogy a volt csehszlovák, a román vagy a jugoszláv jogszabályok szerint szerezték azokat. Gondoskodni kellett tehát először arról, hogy az idegen uralom alatt *szerzett jogok a lehetőség korlátai között elismerést nyerhessenek* és érvényesíthetők legyenek abban az esetben is, ha a biztosított a területvisszacsatolás után átlépett a magyar jogszabályok hatálya alá eső társadalombiztosításba. Másik fontos feladat volt világosan *meghatározni azoknak a személyeknek körét, akikre a jogelismerés kiterjed*. Érthető, hogy csak olyan személyeknek lehet idegen társadalombiztosításban szerzett jogait elismerni, akiknek a magyar hazába visszatérése összefügg a területvisszacsatolással.

A Felvidék és Kárpátalja visszatéréseivel kapcsolatos kérdéseket a Német Birodalommal és a Szlovák Köztársasággal kötött egyezmények alapulvételével a magyar kormány a 300/1941. M. E. sz. rendelettel rendezte.

A visszacsatolt keleti és erdélyi országrészen a területvisszacsatolás megindulásától, 1940 szeptemberétől ennek az évnek végéig még a román társadalombiztosítási jogszabályok voltak hatályban és a katonai közigazgatási hatóságok feladata volt gondoskodni arról, hogy a társadalombiztosítási szolgáltatások nyújtása fennakadást ne szenvedjen. A magyar társadalombiztosítási jogszabályokat 1941 január 1 napjával a 200/1941. M. E. számú rendelet léptette hatályba. Ez a rendelet még csak a legsürgősebb kérdéseket szabályozta. Biztosította a román társadalombiztosítási szervek által bármely biztosítási ágban megállapított szolgáltatások nyújtásának folytonosságát. Elrendelte, hogy a kizárólag román biztosításban szerzett jogokat – némi eltéréssel – a román társadalombiztosítási jogszabályok alapulvételével kell elbírálni és kielégíteni. Megállapította azt is, hogy bármely társadalombiztosítási ág körébe tartozó szolgáltatásokat csak olyan személyek részére szabad teljesíteni, akiknek állandó lakóhelye 1940 augusztus 30-án (a bécsi döntés napján) a visszacsatolt területen volt.

Ez a rendelet, bár ideiglenesen megoldotta a legsürgősebb és legfontosabb kérdéseket – így a betegségi biztosítást – a járadékbiztosítási ágakban több nagyon fontos kérdést nyitva hagyott. Számosan voltak ugyanis olyanok, akik hatósági kényszer következtében, családi, gazdasági vagy egyéb körülmények hatása alatt 1940 augusztus 30 napja után költöztek magyar területre, vagy az e napot megelőző és követő zavaros hónapokban a határt a Nagyszalonta és Makó közötti határsávon lépték át. Hazatérésük tehát a területvisszacsatolással szoros kapcsolatban állott ugyan, de a fordulónapon mégsem laktak a visszacsatolt keleti és erdélyi országrészen. Múltánytalán lett volna ezt a jelentős számú csoportot a jogelismerésből véglegesen kizárni. Ugyanez fokozottabb mértékben érvényes azokra a bukovinai magyarokra, akiket a magyar kormány hívott haza és telepített le a Bácskában.

Nyomós okok szóltak továbbá az ellen, hogy Magyarország egyik részén a társadalombiztosításon alapuló igényeket idegen jogszabályok alapján bíráljuk el és elégsük ki, ezzel a jogegyenlőség elvét tartósan sértjük és egyes magyar területeket jogi szempontból hangsúlyozottan elkülönítsünk.

Ugyancsak nagyon fontos, egyelőre szabályozatlanul hagyott kérdés maradt az is, miképpen és milyen mértékben vegyük figyelembe azoknak a személyeknek a román társadalombiztosításban szerzett jogait, akik a területvisszacsatolás után léptek át a magyar társadalombiztosításba.

A Felvidék és Kárpátalja visszatéréseivel kapcsolatos társadalombiztosítási kérdések megoldását megkönnyítette az a körülmény, hogy a volt Cseh-Szlovákia felbomlásában érdekelt összes államok azonnal felismerték a felmerült társadalombiztosítási kérdések fontosságát és szükségességét és azokat az államhatalom változását követő két év alatt kölcsönös egyetértéssel rendezték. A keleti és erdélyi országrészek visszacsatolásával kapcsolatban azonban ilyen tárgyalások meg sem kezdődtek és azok megindulása belátható időn belül még nem várható.

Keleten és Erdélyben tehát társadalombiztosítási vonatkozásban egyoldalúan kellett rendet teremteni, az idegen jogszabályok hatályát megszüntetni és külö-

nösen az öregségi és rokkantsági, valamint a bányanyugdírbiztosításban a függőben hagyott kérdéseket szabályozni.

Ezeket oldotta meg az 500/1943. M. E. számú kormányrendelet, mely 1943 január 19-én jelent meg és e napon hatályba is lépett. Minthogy a román öregségi stb. biztosításban többszázezer visszatért magyar állampolgár is jogokat szerzett, tehát az érdekeltek köre igen tekintélyes, a rendelet fontos rendelkezéseit az alábbiakban ismertetjük.

A rendelet szerint a román társadalombiztosításban szerzett azokat a jogokat, amelyek a magyar jogszabályok szerint az öregségi, rokkantsági, özvegségi és árvasági vagy a bányanyugdírbiztosítás körébe tartoznak, a rendeletben foglalt feltételek szerinti mértékben el kell ismerni, nemcsak akkor, ha a szolgáltatásra jogot szerzett személy 1940 augusztus 30-án a visszacsatolt területen lakott, hanem akkor is, ha 1940 június 1 és 1942 december 31 napja közt akár a visszacsatolt területekre, akár Magyarország egyéb területére költözött vagy bármely időben kormányhatósági intézkedéssel Magyarországra telepítették. Ugyanez a szabály érvényes azokra a személyekre (és hozzátartozóikra) is, akik Románia területén bárhol szenvedett baleset következtében baleseti járadékra jogot szereztek.

A jogelismerés tehát kiterjed a bécsi döntés előtti hónapokban vagy az azt követő több mint két évben Magyarországra menekültekre, valamint akár a múltban, akár a jövőben Magyarországra telepítettekre is, tekintet nélkül arra, hogy jogukat Románia melyik részében szereztek. Nem terjed ki a jogelismerés azokra, akik 1940 június 1 előtt vagy 1942 december 31 után nem hatósági telepítéssel, hanem önként vagy idegen kényszer hatása alatt költöztek Magyarországra, mert ezeknek átköltözése a végbement területvisszacsatolással már nem hozható összefüggésbe.

Ez a széleskörű jogelismerés magyar részről természetesen súlyos anyagi terhek önkéntes vállalásával is járt, mert Magyarország a román társadalombiztosítási vagyomból a vállalt terhek fedezésére szükséges részt nem kapta meg. Az 500/1943. M. E. számú rendelet hatálybalépéséig, ideiglenesen még minden román társadalombiztosításból eredő igényjogosultságot az Országos Társadalombiztosító Intézet volt köteles elbírálni és kielégíteni. Az igazságos teherelosztás érdekében a rendelet akként rendelkezett, hogy a fedezetlen terheket a magyar társadalombiztosítási teherviselők között arányosan felosztotta. A kizárólag román biztosításon alapuló jogokat az Országos Társadalombiztosító Intézet köteles elismerni és kielégíteni, ha a biztosított utóljára olyan foglalkozást folytatott, amelynek biztosítása a magyar jogszabályok szerint ennek az intézetnek hatáskörébe tartozott volna. Az ú. n. magánalkalmazottak jogait (tisztviselők, művezetők, kereskedelmi alkalmazottak és hasonló állásúak) a Magánalkalmazottak Biztosító Intézete, az aránylag csekély számú mezőgazdasági alkalmazottakét pedig, akik a román jogszabályok szerint is biztosításra kötelezettek voltak (mezőgazdasági gépmunkások, városi kertészetek alkalmazottai), az Országos Mezőgazdasági Biztosító Intézet köteles kielégíteni. Ha valakit utóljára olyan román üzemben vagy hivatalban foglalkoztattak, amely a területvisszacsatolás után a magyar állam tulajdonába ment át, annak a román társadalombiztosításban szerzett jogait az államkincstár elégíti ki.

Az igazságos és arányos teherelosztás elvét szolgálja az a rendelkezés is, hogy a jövőben megnyíló igényeknél a magyar társadalombiztosításba átlépett személyeknek a román társadalombiztosításban szerzett jogait

– ellenszolgáltatás (járuléktartalékátutalás) nélkül – az a magyar biztosítási teherviselő köteles figyelembe venni és kielégíteni, amelynek kötelekébe a biztosított a szolgáltatásra szóló igényjogosultság megnyílása előtt utójára tartozott.

Erdélyben az öregség, rokkantság, özvegyiség és árvaság esetére szóló biztosítás csak 1932 június i-én lépett életbe, tehát közel 3 és ½ évvel később, mint Magyarországon. Minthogy a jogszerezésre aránylag még kevés idő állott rendelkezésre, a területvisszacsatolás időpontjában még csak néhány százán voltak azok, akiknek járadékra jogosultságát a bukaresti társadalombiztosító intézet már elismerte. Többszázán voltak és vannak azonban olyanok is, akik előrehaladott életkoruk, tartós betegségük vagy elhalálozásuk miatt a magyar társadalombiztosításba már nem léptek át, tehát a biztosítási eseménynek közvetlenül a területvisszacsatolás előtt vagy már az után történt bekövetkezéséig kizárólag a román jogszabályok szerint voltak biztosítva. *A kizárólag román jogszabályok alapján biztosítottaknak és hozzátartozóiknak az öregségi stb. és a bányanyugdírbiztosításban szerzett jogai elismerését és kielégítését a rendelet főbb vonásokban a következőképpen szabályozta:*

Azok, akiknek járadékra való jogosultságát a román társadalombiztosítási szervek, a magyar katonai közigazgatási hatóságok, vagy az OTI már megállapították, járadékukat (nyugdíjukat) továbbra is a megállapított és az időközben keletkezett drágulás miatt kb. 30%-kal felemelt összegben kapják.

Ha valaki részére a román társadalombiztosító intézet járadékot állapított meg, de azt elmulasztotta bejelenteni vagy igénye csak a rendeletben foglalt jogkiterjesztés következtében vált elismerhetővé (pl. a menekült vagy telepített járadékos), szerzett jogait még érvényesítheti, ha 1943 december 31 napjáig jelentkezik.

Ha a biztosított vagy hozzátartozója részére szolgáltatást még nem állapítottak meg és a volt biztosított a magyar társadalombiztosításba sem lépett át, a román biztosításban szerzett jogok még érvényesíthetők, ha a biztosítási esemény (a 65 éves életkor betöltése, a tartós keresésképtelenség, vagy a halál) 1943 december 31-ig bekövetkezik és az igényt legkésőbb 1944 december 31-ig bejelentik. Ez a rendelkezés igen méltányos és kedvező. A román jogszabályok szerint ugyanis az a biztosított, aki naptári évenként legalább 16 hétig nem fizetett járulékot, szerzett jogait elvesztette. A rendelet azonban a román biztosításban szerzett és a területvisszacsatolás vagy a Magyarországra költözésük napján ép jogokat, újabb járulékfizetés nélkül, több mint három évig, az 1943 év végéig épen hagyja.

A kizárólag román jogszabályok szerint biztosítottak és családtagjaik általában mindazokat a szolgáltatásokat megkapják, amelyeket részükre a román jogszabályok biztosítottak, azzal a kivétellel, hogy a rendelet hatálybalépése után nyugalombavonulás címén már nem igényelhet járadékot az, aki még nem 65 éves vagy nem tartósan keresésképtelen. E megszorítással szemben azonban rendkívüli kedvezmény, hogy a tisztviselők, művezetők, kereskedelmi alkalmazottak és hasonló állású szellemi munkások özvegyei özvegyi járadékra akkor is jogosultak, ha 65. évüket még nem töltötték be, vagy nem rokkantak, holott a román törvény e feltételek fennállását minden özvegyi járadékot igénylőtől megkövetelte. További kedvezmény, hogy minden biztosított özvegye újabb férjhezmenetei esetében végkielégítést kap. Ez szintén olyan szolgáltatás, amelyet a román jogszabályok nem adtak meg.

A rendelet végleg kiküszöbölte annak szükségességét, hogy magyar területen román jogszabályokat alkalmazunk. Ezt akként oldotta meg, hogy a szolgáltatásra jogosultság feltételei, mértéke, valamint az eljárás és jogorvoslat tekintetében a magyar jogszabályok alkalmazását rendelte el azokkal a biztosítottakkal kapcsolatban is, akik a román jogszabályok alapján voltak biztosítva. A magyar jogszabályok alkalmazása tekintetében azonban bizonyos eltéréseket állapít meg. Az eltérésekben az az elv érvényesült, hogy a biztosítottak a magyar jogszabályok hatálybalépése következtében ne szenvedjenek hátrányt, tehát mindent ugyanolyan mértékben kapjanak meg, ahogyan azt a román jogszabályok adták, sőt – a lehetőség határai közt – valamivel többet. Nem követelhetők azonban jogosan az olyan további előnyök, melyeket a magyar jogszabályok megadnak ugyan, de amelyekre a román biztosításban nem lehetett igényt szerezni. Ilyenek pl. a magyar társadalombiztosításban a várakozási idő kedvezményes számítására, a biztosításban szerzett jogok (váromány) épségben maradására, a végkielégítésekre és a járulékvisszatérítésekre vonatkozó rendelkezések. A rendelet azonban ezt a jogos megszorítást sem alkalmazta minden vonalon, mert – amint fentebb említettük – a biztosítottak özvegyeit a magyar jogszabályoknak megfelelő kedvezőbb elbánásban részesíti. Ha tekintetbe vesszük, hogy az ellenszolgáltatás nélkül vállalt terhek az összes magyar munkaadók és biztosítottak járulékfizetéseiből gyűjtött járuléktartalék-alapokat terhelik, nem kifogásolható az a rendelkezés, hogy a román biztosításból csak azok a járulékhetek vehetők figyelembe, amelyekre a járulékokat valóban befizették és azt igazolják; továbbá, hogy szerzett jogok csak akkor ismerhetők el, ha azok a területvisszacsatolás vagy hazatérés időpontjában a román jogszabályok szerint is épek voltak.

A volt bányászokat és hozzátartozóikat a rendelet a magyar bányászokkal azonos feltételekkel részesíti szolgáltatásokban, tekintet nélkül arra, hogy a román biztosításban erre a kedvezőbb elbánásra jogot szereztek-e vagy sem.

Amint említettük, a fentebb ismertetett rendelkezés csak azokra vonatkoznak, akik törődöttségük vagy elhalálozásuk következtében 1941 január 1 óta már nem léphettek át a magyar társadalombiztosításba. A biztosítottak túlnyomórésze azonban a területvisszacsatolás idejében ép és egészséges volt, a biztosítás szolgáltatásaira jogosultságuk tehát esetleg csak évtizedek múlva következik be. Rájuk vonatkozóan a rendelet akként rendelkezik, hogy azok a személyek, akik a román társadalombiztosításból átléptek a magyar társadalombiztosításba es ebben bármily rövid ideig biztosítva voltak, az öregségi stb. és a bányanyugdírbiztosításból eredő jogok szempontjából a magyar biztosítottakkal teljesen azonos feltételekkel és mértékben részesülhetnek a biztosítás szolgáltatásaiban. Azt a román biztosításban töltött időt, amelyre eső járulékfizetést igazolják, a magyar biztosításban töltött időhöz hozzá kell adni és annakidején mind a biztosítás időtartamának megállapításánál, mind a szolgáltatás összegének kiszámításánál a szerzett jogok csorbítása nélkül figyelembe kell venni. Ez a szabály érvényes azokra a munkásokra is, akik a területvisszacsatolás után olyan magyar munkaadó alkalmazásába léptek (pl. valamely állami üzembe), aki alkalmazottainak és hozzátartozóinak ellátásáról a saját hatáskörében gondoskodik. Külön rendelet fog intézkedni arról, hogy miként számítsák be azok szerzett jogait, akik a magyar mezőgazdasági biztosításba léptek át. Ennek a kérdésnek rendezése tehát még függőben maradt.

A román társadalombiztosításban a biztosítottak három évre szóló tagsági könyvet kaptak, amelyben a járulékfizetést bélyegek felragasztásával vagy a lerótt járulékok feljegyzésével igazolták. A könyv elvesztése súlyos következményekkel járt, különösen akkor, ha a könyv adatait a román társadalombiztosítási szervek még nem vették nyilvántartásba. Minthogy a tagsági könyvek és egyéb igazolások néhány év alatt elkallódhatnak, olvashatatlaná válhatnak, elkerülhetetlenül szükséges, hogy a magyar társadalombiztosítás szervei a román biztosításban szerzett és a rendelet szerint *elismerhető jogokat nyilvántartásba vegyék és azoknak megőrzéséről gondoskodjanak.*

Ez a nyilvántartásbavétel azért is szükséges, mert tudnunk kell, milyen terjedelmű az a teher, amely a magyar társadalombiztosításra hárult, mert annak fedezéséről is csak összegszerű adatok ismeretében gondoskodhatunk.

Ezért rendelkezik a rendelet 8. §-a akként, hogy *a román társadalombiztosításban szerzett jogokat csak abban az esetben szabad elismerni, ha a biztosított vagy családtagja azokat az Országos Társadalombiztosító Intézetnek a lakó- vagy munkahelye szerint illetékes kerületi pénztáránál (kirendeltségénél) legkésőbb 1944 december 31-ig bejelenti és a teljesített járulékfizetés &ket akár a bejelentéskor, akár később, igazolja.* A bejelentési határidő elmulasztása esetében a szerzett jogok többé már nem érvényesíthetők. A járulékfizetés igazolható a biztosítási könyvvel vagy bármely más hivatalos irattal, amelyből kitűnik, hogy a biztosított után milyen időszakokra, milyen összegű járulékot róttak le. A rendelet a kerületi pénztárakat is kötelezi arra, hogy a náluk esetleg található feljegyzésekből, bérjegyzésekből vagy a bányavállalatoknál vezetett nyilvántartásokból az igazolásnál segítséget nyújtsanak.

Az akár a bejelentő által igazolt, akár a hivatalos feljegyzésekből igazolható járulékhiteket nyilvántartásba kell foglalni és azokról *a biztosítottnak elismervényt kell adni.* Az elismerés részben vagy egészben történő elutasítása esetében az érdekelt a kézbesítéstől számított 8 nap alatt határozat hozatalát kérheti, a határozat ellen pedig 15 nap alatt a kir. járásbíróshoz fellebbezhet. A kir. járásbíróshoz ítélete végérvényes.

A szerzett jogok bejelentésére tehát közel két év áll rendelkezésre. Az OTI gondoskodni fog arról, hogy a jelentkezések és igazolások lehetőleg simán, torlódások nélkül legyenek végrehajthatók. *A jelentkezések sorrendjéről előreláthatóan hirdetések fogják az érdekelteket tájékoztatni.*

Még egy fontos körülményre kívánjuk olvasóink figyelmét felhívni. Erdélyben ugyanis a román törvény szerint *a kisiparosok, a bérkocsisok, fuvarosok, vándor-árusok és a háztartási alkalmazottak is öregség stb. esetére biztosításra kötelezettek voltak.* Minthogy ezekre a foglalkozási csoportokra a magyar öregségi stb. biztosítás hatálya még nem terjed ki, biztosítási kötelezettségük a magyar jogszabályok hatálybalépése napján, 1941 január 1-én megszűnt. A 200/1941. M. E. számú rendelet megengedte, hogy ezek az érdekeltek *rendkívül kedvezményes feltételekkel önkéntesen biztosíthassák magukat.* A kisiparosok nagy része élt is ezzel a jogával, a háztartási alkalmazottak túlnyomórésze azonban nem. Az ismertetett 500/1943. számú rendelet a biztosítás lehetőségét az említett foglalkozású menekültekre és a telepítettekre is kiterjesztette és *a jelentkezéshatáridőt 1943 december 31 napjáig meghosszabbította.* Kár lenne, ha az érdekeltek egyrésze szerzett jogait veszni hagyná.

Vigh Győző